

Michał Adam SPELAK¹

Pod merytoryczną opieką – mjr. mgr. Marcina Ptaka

ESENCJONALNE UJĘCIE ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

Abstrakt: Niniejszy artykuł jest próbą kompleksowego przedstawienia najważniejszych terminów związanych z zarządzaniem kryzysowym na terytorium RP. Uwzględnione w nim zostały jego prawne uwarunkowania będące zbiorem różnorodnych aktów prawnych, pojęcie kryzysu i sytuacji kryzysowej, fazy zarządzania kryzysowego oraz spojrzenie na kwestie planowania. Poniższy artykuł zostaje zwieńczony próbą umiejscowienia zarządzania kryzysowego jako elementu zarządzania bezpieczeństwem.

Słowa kluczowe: zarządzanie kryzysowe, definicja zarządzania kryzysowego, kryzys, fazy zarządzania kryzysowego, planowanie w zarządzaniu kryzysowym, prawne uwarunkowania zarządzania kryzysowego, zarządzanie bezpieczeństwem

WSTĘP

Dynamika rozwoju wszystkich gałęzi życia człowieka znacznie ułatwia codzienne obcowanie w świecie stawiającym coraz to nowe wyzwania, ale również sprowadza na człowieka nowe, nieznane dotychczas zagrożenia. Rozwój cywilizacyjny znacząco rozszerzył możliwości w zakresie techniki, zagospodarowania przestrzeni, czy też wykorzystania różnego rodzaju materiałów, wprowadzając równocześnie pod postacią efektu ubocznego postępu, nowe kategorie zagrożeń, oprócz znanych jak dotąd zagrożeń naturalnych. Sytuacja ta wymusza wypracowanie nowych mechanizmów reagowania i organizacji działań. W celu sprostania obecnym zagrożeniom stworzone zostało zarządzanie kryzysowe. Przepisy prawa nakładają na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa obywateli, co niewątpliwie związane jest z zarządzaniem kryzysowym, a ujęte zostało w Ustawie o zarządzaniu kryzysowym.

1. PRAWNE UWARUNKOWANIA ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

Najwyższej rangi dokumentem regulującym w sposób pośredni kwestię bezpieczeństwa w odniesieniu do zarządzania kryzysowego jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polski. Wprowadza ona trzy rodzaje stanów nadzwyczajnych: wojenny, wyjątkowy oraz klęski żywiołowej². Pod pojęciem stanu nadzwyczajnego rozumieć należy sytuacje szczególnego zagrożenia, w których sięgnięcie po zwykłe środki jest niewystarczające do usunięcia bądź zniwelowania danego zagrożenia. Stany

¹ Student II roku stacjonarnych studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo Narodowe - Wydział Nauk o Bezpieczeństwie Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., art. 228.

nadzwyczajne mogą być wprowadzone jedynie ustawowo, a szczegółowe zasady funkcjonowania państwa w czasie ich trwania ustalają odrębne ustawy:

- Ustawa z dnia 21.06.2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz. U. 2002, Nr 113, poz. 985, z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 29.08.2002 r. o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 2002, Nr 156, poz. 156, poz. 1301),
- Ustawa z dnia 18.04.2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. 2002, Nr 62, poz. 558 z późn. zm.).

Podstawowym aktem prawnym regulującym kwestie zarządzania kryzysowego jest Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z 26.04.2007 r., która w sposób szeroki określa organy odpowiedzialne, struktury decyzyjne, a także zadania organizacyjne, logistyczne i finansowe realizowane w tej dziedzinie³

Do innych aktów prawnych regulujących zadania z zakresu zarządzania kryzysowego administracji rządowej i samorządowej zaliczyć należy:⁴

- Ustawę o wojewodzie i administracji rządowej w województwie z 23 stycznia 2009 r. (Dz. U. Nr 31, poz. 206),
- Ustawę z dnia 05.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U.01.142.1590),
- Ustawę o samorządzie powiatowym z dnia 05.06.1998 r. (Dz. U. 1998, Nr 91, poz. 578),
- Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 08.03.1990 r. (Dz. U. 1990, Nr 16, poz. 95) tekst jednolity z dnia 12.10.2001 r.(Dz. U. 2001,Nr 142, poz.1591),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20.02.2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych RP w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu (Dz. U. 2003, Nr 41, poz. 347),
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 8.11.2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać plan postępowania na wypadek zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, mienia oraz środowiska naturalnego (Dz. U. 2002, Nr 194, poz. 1632),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30.04.2010 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Infrastruktury Krytycznej (Dz. U. 2010, Nr 83, poz. 541),
- Zarządzenie Nr 86 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14.08.2008 r. w sprawie organizacji i trybu pracy Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego (M.P. z 2008 r., Nr 61, poz. 538),

³ K. Sienkiewicz-Małyjurek, F. Krynojewski, Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej, wyd. Difin, Warszawa 2010, s. 17.

⁴ Ibidem, s. 17-18.

- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30.04.2010 r. w sprawie Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego (Dz. U. 2010, Nr 83, poz. 540),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 15.12.2009 r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego oraz sposobu ich funkcjonowania (Dz. U. 2009, Nr 226, poz. 1810),
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 10.07.2008r. w sprawie organizacji i trybu działania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (Dz. U. 2008, Nr 128, poz. 821).

Polskie akty prawne mają ścisły związek z wymaganiami Unii Europejskiej wśród których największy wpływ na sferę zarządzania kryzysowego mają:⁵

- Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C310, Tom 47, 16.12.2004),
- Dyrektywa Rady Europy nr 82/501/EEC z 24.06.1982r. o zagrożeniach wypadkami spowodowanymi działalnością przemysłu (Seveso),
- Dyrektywa Rady Europy nr 96/82/EC z 09.12.1996 r. o kontroli zagrożeń poważnymi wypadkami (Seveso II)
- Decyzja Rady Europy nr 91/396/EEC z dnia 29.07.1991 r. w sprawie europejskiego, alarmowego numeru telefonu,
- Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23.10.2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim,
- Dyrektywa Rady 2008/114/WE z dnia 8.12.2008 r. w sprawie rozpoznawania i wyznaczania europejskiej infrastruktury krytycznej oraz oceny potrzeb w zakresie poprawy jej ochrony,
- Decyzja Rady 2008/617/WSiSW z dnia 13.06.2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu,
- Konwencja Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, sporządzona w Warszawie 16.05.2005r. (Dz. U. 2008, Nr 161, poz. 998),
- Konwencja o ochronie fizycznej materiałów jądrowych wraz z załącznikami I i II, otwarta do podpisu w Wiedniu i w Nowym Jorku w dniu 3.03.1980r. (Dz. U. 1989 r., Nr 17, poz. 93),
- Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu aktów terroryzmu jądrowego przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 13.04.2005 r.

⁵Ibidem, s.18-19.

2. POJĘCIE KRYZYSU I SYTUACJI KRYZYSOWEJ

Rozpoczynając rozważania nad sednem zarządzania kryzysowego, należy zacząć od zdefiniowania podstawowych terminów. Pierwszym z nich jest zarządzanie. Podążając tokiem myślenia A.J. DuBrina, mówiąc o zarządzaniu, powinniśmy utożsamiać je z *procesem używania zasobów organizacyjnych do osiągnięcia celów organizacji poprzez planowanie, organizowanie i personel, przywództwo i kontrolę*.⁶ Inna z definicji, która może posłużyć jako wytyczna prawidłowego zrozumienia owego terminu jest autorstwa J.W. Griffina i brzmi następująco: *Zarządzanie to zestaw działań (planowanie, organizowanie, motywowanie, kontrola) skierowanych na zasoby organizacji (ludzkie, finansowe, rzeczowe, informacyjne) wykorzystywanych z zamiarem osiągnięcia celów organizacji*.⁷ Postrzegając zarządzanie jako szereg czynności, czy też proces łatwiej nam zrozumieć całą złożoność zarządzania kryzysowego.

Mówiąc o zarządzaniu kryzysowym spotykamy się z rozróżnieniem dwóch pojęć, takich jak kryzys i sytuacja kryzysowa, pomiędzy którymi istnieje subtelna granica.

W wielu publikacjach znaleźć można różne definicje pojęcia *kryzys*. Wynika to z wielości dziedzin życia, jakich owo określenie dotyczy, obszarów działania, czy też sił oddziałujących na człowieka⁸. Samo określenie *kryzys* pochodzi od greckiego słowa *krisis* i oznacza okres przełomu, przesilenie, decydujący zwrot⁹. Interpretacja terminu *kryzys* jest bardzo różnorodna. Badacze, odnosząc się do kryzysu, definiują go jako zjawisko, stan, zakłócenie, sytuację, punkt zwrotny lub kumulację. Na podstawie różnych definicji tego terminu możliwym jest zebranie cech, które większość z nich zawiera, a które charakteryzują kryzys:¹⁰ zawsze oznacza przełom między dwiema, jakościowo różnymi fazami jakiegoś procesu; może być bardziej lub mniej dotkliwy; może mieć różny zakres, czas trwania, ale zawsze kończy dotychczasowy stan rzeczy; jest naruszeniem stanu równowagi; nierozwiązany na czas powoduje przerwanie dotychczasowego cyklu rozwojowego.

W takim ujęciu sprawy, poprzez kryzys rozumieć należy odpowiednią identyfikację określonych cech występujących równocześnie, które są następujące: zaskoczenie, deficyt informacji, spóźnione reakcje, rosnąca liczba zdarzeń, utrata kontroli, wzrost napięcia, psychoza itp¹¹.

W potocznym znaczeniu kryzys utożsamiany jest często z sytuacją kryzysową. Różnica pomiędzy dwoma pojęciami jest niewielka.¹²

1. Kryzys jest elementem sytuacji kryzysowej.
2. Każdy kryzys jest sytuacją kryzysową, lecz nie każda sytuacja kryzysowa zawiera w sobie kryzys (fazę kryzysu).

⁶ A.J. DuBrin, *Essentials of Management*[tłum. własne], wyd.Thomson Southern-Western, Kanada 2006, s. 2

⁷ www.ithink.pl/artykuly/biznes/nauka/czym-jest-zarzadzanie/ z dnia 06.04.2012.

⁸ J. Ziarko, J. Walas-Trębacz, *Podstawy zarządzania kryzysowego*, Kraków 2010, s. 73.

⁹ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, wyd. Muza, Warszawa 1999.

¹⁰ J. Gryz, W. Kitler, *System reagowania kryzysowego*, Toruń 2007, s.13.

¹¹ *Podstawy zarządzania...*, wyd. cyt., s.76.

¹² *System reagowania...*, wyd. cyt., s. 21.

3. W odróżnieniu od kryzysu, sytuacja kryzysowa, w chwili pojawienia się jej symptomów nie musi wywoływać zmian w istocie organizacji, lecz stanowi wyzwanie dla subiektywnego poczucia normalności jej funkcjonowania.

Ustawa o zarządzaniu kryzysowym definiuje sytuację kryzysową w następujący sposób: *Sytuacja wpływająca negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołująca znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków.*¹³.

Aby daną sytuację można było uznać za kryzysową, konieczne jest wystąpienie dwóch czynników:¹⁴

1. Ograniczenie standardowego funkcjonowania społeczeństwa i organów administracji publicznej.
2. Nieadekwatność sił i środków do skali zagrożenia.

3. FAZY ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

Proces zarządzania kryzysowego złożony jest z dwóch zasadniczych okresów: **stabilizacji** i **realizacji**. Cykl działań realizowanych przed wystąpieniem sytuacji kryzysowej, czyli w okresie stabilizacji obejmuje fazy: zapobiegania i przygotowania. W tym okresie podejmowane są prace organizacyjno-planistyczne zmierzające do skutecznego sprostania wyzwaniom w sytuacjach trudnych oraz przygotowanie systemu reagowania kryzysowego do działań zapobiegawczych¹⁵.

Do działań realizowanych w poszczególnych fazach okresu stabilizacji należą:

1. W fazie zapobiegania - przedsięwzięcia, które mają eliminować lub zredukować możliwość wystąpienia zagrożenia i ich skutków. Działania obejmują realizację inwestycji zwiększających bezpieczeństwo, które realizowane są zarówno na szczeblu lokalnym, jak i krajowym.
2. W fazie przygotowania – gromadzenie sił i środków na wypadek wystąpienia potencjalnego zagrożenia umożliwiające skuteczną reakcję oraz tworzenie planów i scenariuszy dla określonych sytuacji kryzysowych oraz szkolenie kadr.

Czas realizacji to okres, w którym adekwatnie do wyzwań podejmowane są zaplanowane działania mające na celu zahamowanie rozwoju zagrożeń, ograniczenie strat, a także niesienie pomocy poszkodowanym.¹⁶

1. W fazie reagowania - uruchomienie zgromadzonych sił i środków, przygotowanych planów i procedur w celu opanowania zaistniałej sytuacji kryzysowej oraz niesienie pomocy poszkodowanym i ofiarom. Faza ta zmierza swymi działaniami do powstrzymania kryzysu oraz ograniczenia zniszczeń i liczby ofiar.

¹³ Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z dnia 26.04.2007 r. (Dz. U. 2007, Nr 89, poz. 590 z późn. zm.), art. 3 ust. 1.

¹⁴ Zarządzanie kryzysowe w..., op. cit., s. 23.

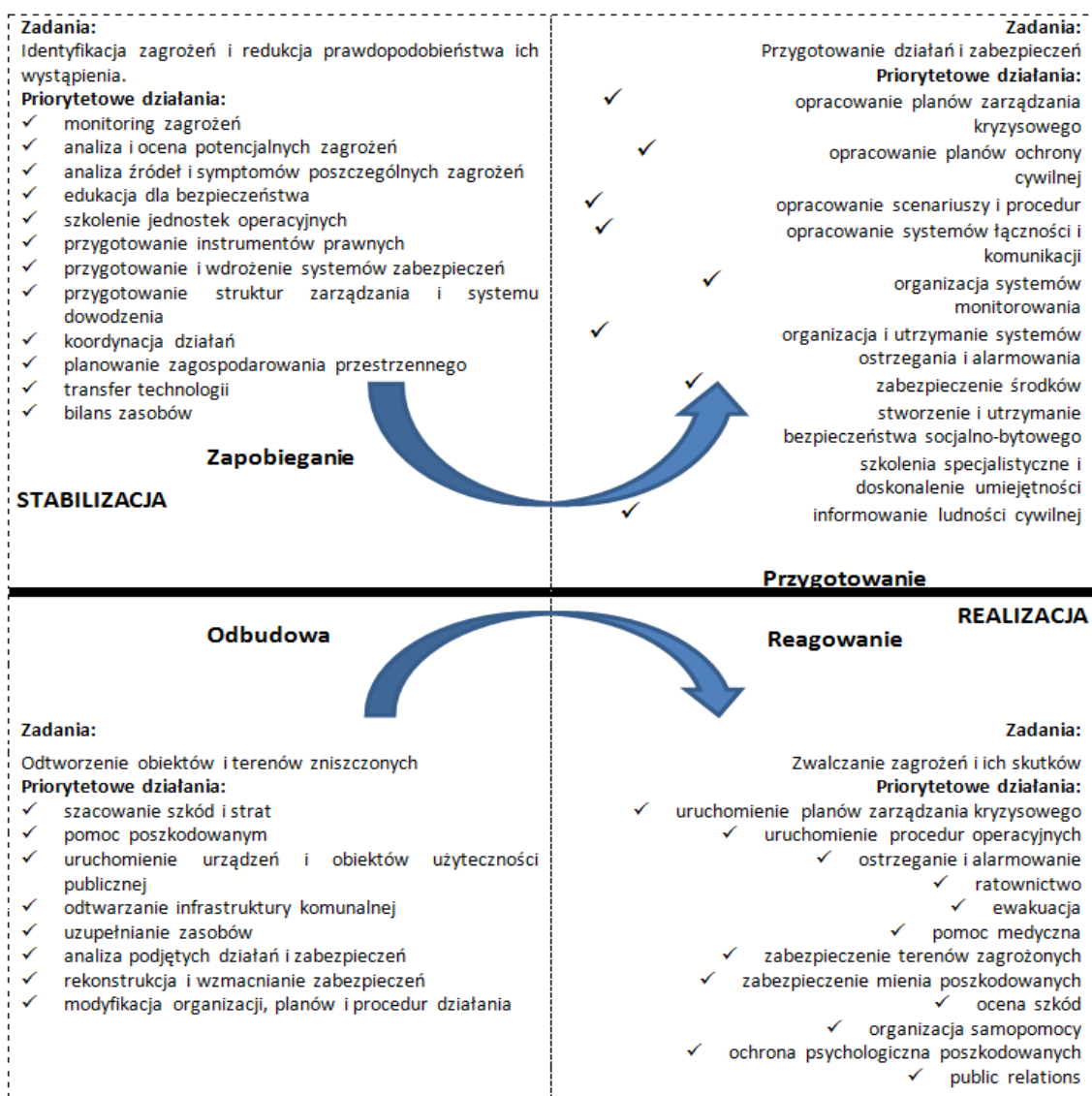
¹⁵ Ibidem, s. 19.

¹⁶ Podstawy zarządzania..., op. cit., s. 102.

2. W fazie odbudowy - przywracanie stanu sprzed sytuacji kryzysowej, odtwarzanie infrastruktury oraz opracowywanie powstałych na tej podstawie wniosków. Przywracanie fundamentalnych funkcji państwowych. Realizacja tej fazy jest najbardziej rozciągnięta w czasie i ma również na celu doprowadzenie do takiego stanu, w którym niemożliwym będzie ponowne wystąpienie tych samych zagrożeń.

Granice pomiędzy poszczególnymi fazami zarządzania kryzysowego są elastyczne, co powoduje ich wzajemne przenikanie się oraz możliwość współistnienia dwóch faz równocześnie. Fazy zarządzania kryzysowego inicjują ciągły proces prowadzący do stałego zwiększania efektywności działania całego systemu poprzez cykliczne występowanie faz, wyciąganie wniosków oraz doskonalenie rozwiązań, planów, zabezpieczeń i procedur. Cały cykl procesu zarządzania kryzysowego ilustruje poniższy schemat:

Rys. 1. Proces zarządzania kryzysowego

Źródło: K. Sienkiewicz-Małyjurek, F. Krynojewski, *Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej*, wyd. Difin, Warszawa 2010, s.21.

4. PLANOWANIE W ZARZĄDZANIU KRYZYSOWYM

Ustawa o zarządzaniu kryzysowym wyodrębnia planowanie w ramach fazy przygotowania. *Celem planów reagowania kryzysowego, tworzonych na szczeblu centralnym, województwa, powiatu, gminy jest zapewnienie społeczeństwu odpowiednio na obszarze - kraju, województwa, powiatu, gminy podstawowych warunków ochrony przed skutkami katastrof naturalnych i awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz innych podobnych zagrożeń powodowanych siłami natury lub działalnością człowieka*¹⁷.

Plany Reagowania Kryzysowego powinny być oparte na analizie poszczególnych zagrożeń charakterystycznych dla danej gminy/powiatu. Uwzględnione powinny w nich zostać elementy, takie jak: przyczyny zagrożeń, ocena zagrożeń oraz ocena skutków, jakie mogą one wywołać. Lista szczegółowych detali, jakie należy umieścić w ramach planu jest bardzo szeroka i zależy od specyfikacji poszczególnych uwarunkowań gmin i powiatów. Wyróżnia się następujące sposoby planowania, które w głównej mierze zależne są od okresu, na jaki dany plan jest przygotowywany:¹⁸

1. Strategiczne (powyżej 5 lat) - plany i wizje przyszłości realizowane w skali jednej kadencji dzięki odpowiedniej realizacji zadań.
2. Długoterminowe (od 2 do 5 lat) - konkretna czynność zmierzająca do realizacji celu głównego.
3. Średnioterminowe (od kilku miesięcy do roku) - część składowa realizacji planu długoterminowego.
4. Krótkoterminowe (do 3 miesięcy) - konkretne zadania do wykonania będące częścią planu średnioterminowego.
5. Bieżące - codzienne czynności realizowane w skali tygodnia.

Art. 5 ustawy o zarządzaniu kryzysowym obliguje do stworzenia Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego oraz wojewódzkich, powiatowych i gminnych planów zarządzania kryzysowego, które powinny zawierać:

- plan główny
 - charakterystyka zagrożeń oraz ocena ryzyka ich wystąpienia, w tym dotyczące infrastruktury krytycznej oraz mapy ryzyka i mapy zagrożeń,
 - zadania i obowiązki uczestników zarządzania kryzysowego w formie siatki bezpieczeństwa;
 - zestawienie sił i środków planowanych do wykorzystania w sytuacji kryzysowej;
- zespół przedsięwzięć na wypadek sytuacji kryzysowych:
 - zadania w zakresie monitorowania zagrożeń ;
 - tryb uruchamiania niezbędnych sił i środków uczestniczących w realizacji przedsięwzięć na wypadek sytuacji kryzysowej;
 - procedury reagowania kryzysowego;
 - współdziałanie pomiędzy siłami;

¹⁷Ibidem, s.167.

¹⁸Zarządzanie kryzysowe w ..., wyd.cyt., s.104.

- załączniki funkcjonalne planu głównego

Za sporządzenie Krajowego Planu Zarządzania Kryzysowego odpowiada powołane specjalnie w celach planistyczno-analitycznych Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, o czym mówią odpowiednio art. 10 i 11.

W 2008 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał wytyczne do wojewódzkich planów reagowania kryzysowego¹⁹. Urzędy wojewódzkie powinny przekazywać wytyczne do opracowania planów reagowania kryzysowego powiatom, a te analogicznie- bardziej uszczegółowione wytyczne do gmin. Plany reagowania kryzysowego są aktualizowane nie rzadziej niż co dwa lata.

*Plan jest zasadniczym dokumentem określającym zasady działania wójta, starosty, burmistrza, prezydenta miasta oraz wszystkich innych uczestników reagowania kryzysowego na szczeblu gminy/powiatu*²⁰.

Ustawa o zarządzaniu kryzysowym posługuje się również pojęciem planowania cywilnego, które rozumieć należy w myśl art. 3 ust. 3 jako:²¹

- całokształt przedsięwzięć organizacyjnych mających na celu przygotowanie administracji publicznej do zarządzania kryzysowego;
- planowanie w zakresie wspierania Sił Zbrojnych RP do realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego

Szczegółowe zadania planowania cywilnego wymienione są w art. 4 ustawy, który wymienia m.in. przygotowanie planów zarządzania kryzysowego.

5. ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE JAKO ELEMENT ZARZĄDZANIA BEZPIECZEŃSTWEM

Wymiar obecnych zagrożeń oraz kształtowanie się sytuacji na świecie wymaga jasnych i uniwersalnych rozwiązań w sferze zagwarantowania bezpieczeństwa obywatelom. Prymat bezpieczeństwa jest niezaprzeczalny i winien przejawiać się w każdej sferze działalności organów administracji publicznej. *Zarządzanie bezpieczeństwem, stanowi podstawę zarządzania kryzysowego, jest jednym z najważniejszych działań państwa mającym na celu zapewnienie jego bytu i rozwoju w zmiennych uwarunkowaniach środowiska bezpieczeństwa: politycznego, ekonomicznego, społeczno-kulturowego, militarne*²². Za podstawy polityki bezpieczeństwa uznać należy: integralność terytorialną, niezależność polityczną oraz jakość życia²³. Podmioty odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa można podzielić odpowiednio na: administrację publiczną (rządową, terenową), wyspecjalizowane organy państwowe podległe pod Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Prezesa Rady Ministrów oraz inne centralne organy administracji państwowej, organy kontroli i inspekcje, samorządowe formacje porządkowe, prywatne jednostki bezpieczeństwa i porządku publicznego²⁴. *Tradycyjna*

¹⁹ Ibidem, s.110.

²⁰ Podstawy zarządzania..., wyd. cyt., s.169.

²¹ Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z dnia 26.04.2007r.(Dz. U. 2007,Nr 89,poz. 590 z późn. zm.)

²² Szerzej, J. Gryz, W Kitler, System reagowania kryzysowego, Toruń 2007, s.42-56.

²³ Ibidem.

²⁴ Podstawy zarządzania..., wyd. cyt., s.129-130.

*rola administracji publicznej sprowadza się m.in. do zarządzania bezpieczeństwem narodowym, a więc także tworzenia warunków przetrwania i rozwoju organizacji, jaką jest państwo i jego składniki elementarne we wszystkich warunkach i okolicznościach jego funkcjonowania*²⁵. Uznać należy iż plany reagowania kryzysowego stanowią znaczący rozwój polityki i rozwiązań w zakresie kreowania bezpieczeństwa. W kategorii wyzwań zarządzania kryzysowego postrzega się²⁶ konieczność ujednoczenia zagadnień zarządzania kryzysowego i rozszerzenie spektrum jego pojmowania; tworzenie zarządzania kryzysowego w oparciu o kryterium funkcji (misje, zadania); jasne określenie kompetencji i organizacji zarządzania kryzysowego.

PODSUMOWANIE

Powyższy artykuł traktuje o głównych zagadnieniach związanych z zarządzaniem kryzysowym. Czytelnik po zapoznaniu się z treścią podejmowanych kwestii powinien być lepiej zorientowany w tematyce zarządzania kryzysowego i zasadniczych terminów pozostających z nim w korelacji, takich jak kryzys i sytuacja kryzysowa, prawne aspekty zarządzania kryzysowego czy też fazy zarządzania kryzysowego. Artykuł ten jest jedynie zaczątkiem studiów na temat zarządzania kryzysowego i powinien być traktowany wyłącznie jako początkowe stadium zapoznawania się z tą problematyką, gdyż podejmowane w nim terminy i definicje wyjaśnione są w sposób ogólny i niewystarczający do zrozumienia pełnego spektrum tematyki związanej z zarządzaniem kryzysowym. Mimo to, esencjonalne ujęcie powinno stanowić punkt wyjściowy i inspirację do dalszego zgłębiania we własnym zakresie zagadnień dotyczących zarządzania kryzysowego stanowiącego jeden z coraz prężniej rozwijanych filarów bezpieczeństwa wewnętrznego państwa.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.
2. Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z dnia 26.04.2007 r.

Literatura:

1. DuBrin A.J., Essentials of Management, wyd. Thomson Southern- Western, Kanada 2006.
2. Gryz J., Kitler W., System reagowania kryzysowego, Toruń 2007.
3. Kopaliński W., Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, wyd. Muza, Warszawa 1999.
4. Krynojewski F., Sienkiewicz-Małyjurek K., Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej, wyd. Difin, Warszawa 2010.
5. Walas-Trębacz J., Ziarko J., Podstawy zarządzania kryzysowego, wyd. Wydawnictwo Akademickie – AFM, Kraków 2010.

Strony internetowe:

1. www.ithink.pl/artykuly/biznes/nauka/czym-jest-zarzadzanie

²⁵ System reagowania..., wyd. cyt., s.42-56.

²⁶Ibidem, s. 55.